

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

КУЛЬГАВЕЦЬ Х. Ю.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
господарсько-правових дисциплін
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

УДК 346.2:346.3

**ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ**

У статті досліджується проблема наявних колізій законодавства в частині визначення кола суб'єктів, які можуть здійснювати зовнішньоекономічну діяльність. Особлива увага приділяється питанню невідповідності поняття «суб'єкти, що здійснюють операції з товарами» поняттю «суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності».

Ключові слова: колізія, законодавство, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, акредитація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, операції з товарами.

В статье исследуется проблема имеющихся коллизий законодательства в части определения круга субъектов, которые могут осуществлять внешнеэкономическую деятельность. Особое внимание уделяется вопросу несоответствия понятия «субъекты, осуществляющие операции с товарами» понятию «субъекты внешнеэкономической деятельности».

Ключевые слова: коллизия, законодательство, субъекты внешнеэкономической деятельности, акредитация субъектов внешнеэкономической деятельности, операции с товарами.

The problems of existing collisions of Ukrainian legislation concerning the definition of subjects that can carry out foreign economic activity are investigated. A special attention in the article is paid to the issue of non-conformity of the concept "subjects that carry out goods transactions" with the concept "subjects of foreign economic activity".

Key words: collision, legislation, subjects of foreign economic activity, accreditation of subjects of foreign economic activity, goods transactions.

Вступ. Зрозуміло, що жодна правова держава не може повноцінно розвиватися без установлення зовнішньоекономічних зв'язків з іншими державами світу. Становлення ринкових відносин в Україні зумовило необхідність кардинальних змін економіко-правових відносин не лише між суб'єктами господарювання всередині держави, а й з їхніми іноземними контрагентами поза межами. На основі аналізу нормативно-правових актів у сфері зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) доходимо висновку, що на сьогодні існують правові неточності в поняттях щодо визначення суб'єкта ЗЕД. Легальне закріплення юридичних понять має важливе значення, оскільки це безпосередньо пов'язано з установленням змісту самого поняття, а відповідно, впливає на його правове використання й застосування.

Вивчення питання щодо поняття суб'єкта ЗЕД є предметом дослідження низки сучасних вітчизняних науковців, таких як Т.І. Беседіної, О.М. Вінник, А.В. Омельченка, В.С. Щербини, С.І. Юшиної та інших.

Постановка завдання. Мета статті зводиться до виявлення й дослідження прогалин у нормах чинного законодавства, що регламентують поняття «суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності».

Результати дослідження. Відповідно до ч. 1 ст. 378 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 р. № 436-15 (далі – ГКУ), суб'єктами ЗЕД можуть бути суб'єкти господарювання, зазначені в п. п. 1, 2 ч. 2 ст. 55 ГКУ, а саме: 1) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність і зареєстровані в установленому законом порядку; 2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці [1].

Водночас ст. 3 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-ХІІ також установлює перелік суб'єктів ЗЕД. Нагадаємо, що, згідно з указаною нормою закону, до цих суб'єктів належать такі:

- фізичні особи – громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України й постійно проживають на території України;

- юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України (підприємства, організації та об'єднання всіх видів, включаючи акціонерні та інші види господарських товариств, асоціації, спілки, концерни, консорціуми, торговельні дома, посередницькі й консультаційні фірми, кооперативи, кредитно-фінансові установи, міжнародні об'єднання, організації тощо), у тому числі юридичні особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності;

- об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно із законами України, але мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність;

- структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно із законами України (філії, відділення, тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України;

- спільні підприємства за участі суб'єктів господарської діяльності України й іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні та мають постійне місцезнаходження на території України;

- інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України [2].

Зауважимо, що, включивши до переліку суб'єктів ЗЕД поняття «інші суб'єкти господарської діяльності», законодавець розширив коло осіб, котрі підпадають під визначення «суб'єкти ЗЕД». Натомість ГКУ, як було зазначено, містить вичерпний перелік осіб, які можуть бути суб'єктами ЗЕД. Окрім того, ним не передбачено такого виду суб'єкта ЗЕД, як структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності (положення про підрозділи іноземних суб'єктів господарювання було виключено, відповідно до ч. 12 ст. 1 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 4 лютого 2005 р. № 2424-IV [3]). Про невідповідність норм ГКУ Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» у частині визначення сторін зовнішньоекономічного контракту (ідеться про договір поставки під час ЗЕД) ґрунтовно висвітлюється в науковій праці Т.І. Беседіної [4, с. 385]. Погоджуємось з автором у тезі про те, що не є суб'єктами ЗЕД й іноземні суб'єкти господарської діяльності (за визначенням вони мають постійне місце проживання чи місцезнаходження за межами України) та філії, відділення й інші структурні підрозділи (що не мають статусу юридичної особи) суб'єктів господарювання України.

Водночас нашу увагу привертає чергова законодавча колізія щодо визначення суб'єктів ЗЕД, яка міститься в нормі Митного кодексу України (далі – МКУ) від 13 березня 2012 р. № 4495-VI [5]. Принагідно зазначимо, що з набранням чинності 01 червня 2012 р. МКУ внесено зміни та доповнення до низки нормативно-правових актів щодо набуття суб'єктами господарської діяльності України статусу суб'єкта ЗЕД. Проведення державної реєстрації фізичної особи – підприємця чи юридичної особи органами Державної реєстраційної служби не є достатнім для здійснення такими особами ЗЕД.

Так, з метою отримання можливості на провадження зовнішньоекономічних операцій, відтак бути стороною зовнішньоекономічного договору (контракту), суб'єктам господарської діяльності (фізичним особам – підприємцям і юридичним особам) необхідно пройти спеціальну процедуру – акредитацію в митних органах (реєстрація, узяття на облік). Порядок реєстрації суб'єктів господарської діяльності з метою набуття ними статусу суб'єктів ЗЕД до 2012 р. регламентувався Наказом Державного митного комітету України «Про затвердження Порядку ведення

обліку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в митних органах» від 31 травня 1996 р. № 237 [6] (утратив чинність на підставі Наказу Державного митного комітету України «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Держмиткому від 31.05.96 р. № 237» від 03 жовтня 2012 р. № 512 [7]). Відповідно до вказаного відомчого акта, обліку в митному органі підлягали суб'єкти ЗЕД, які знаходились у зоні діяльності цього митного органу незалежно від форми власності.

На його зміну був прийнятий Наказ Міністерства фінансів України «Про встановлення порядку обліку осіб, які здійснюють операції з товарами» від 30 травня 2012 р. № 634. Цим документом визначається, зокрема, процедура взяття митними органами на облік осіб (за винятком фізичних осіб, які не є фізичними особами – підприємцями), які здійснюють операції з товарами [8]. Окрім цього, затвердженням вищевказаного порядку законодавець ототожнив поняття «суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності» із поняттям «суб'єкти, які здійснюють операції з товарами».

Проте тут ми вчергове зустрічаємось із т. зв. законодавчим колапсом визначення суб'єктів ЗЕД. Для кращого розуміння необхідно насамперед з'ясувати саме поняття «операції з товарами», а також хто належить до «осіб, які здійснюють операції з товарами».

Отже, що саме розуміється під терміном «операції з товарами»? Зауважимо, що пряме визначення цього поняття відсутнє в уже нечинному (2001 р.), чинному (2012 р.) Митних кодексах, вищезгаданому Наказі № 634 й інших нормативно-правових актах.

Щоправда, митне законодавство використовує поняття «операції з товарами» та «операції з транспортними засобами». Однак ідеться про перебування цих товарів і транспортних засобів під митним контролем при поміщенні їх у деякі митні режими: тимчасове вивезення (ст. 107 МКУ), тимчасове ввезення (ст. 115 МКУ), митний склад (ст. 127 МКУ), вільна митна зона (ст. 131 МКУ). До таких операцій належать здебільшого прості складські процедури, необхідні для підтримання технічних характеристик і збереження цих товарів, зокрема чищення, провітрювання, створення оптимального температурного режиму зберігання, сушіння, захист від корозії, боротьба із шкідниками, інвентаризація, сортування, пакування, перепакування, маркування, навантаження, вивантаження, перевантаження тощо. Перелічені операції здійснюються власником товарів чи уповноваженою ним особою за дозволом митного органу, проте вони не належать до видів ЗЕД, а є лише технічною роботою на етапі митного оформлення.

Водночас, якщо під «операціями з товарами» розуміються експортно-імпортні операції, які підлягають митному оформленню, тоді звернімося до норми ст. 4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [2]. Указана норма визначає види ЗЕД, які не обмежуються лише експортно-імпортними операціями купівлі-продажу. Перелік містить, зокрема, такі види ЗЕД, як наукову, науково-технічну, науково-виробничу, виробничу, навчальну й іншу кооперацію з іноземними суб'єктами господарської діяльності; навчання та підготовку спеціалістів на комерційній основі; організацію та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів й інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участі суб'єктів ЗЕД [2] тощо. І це неповний перелік видів ЗЕД, які не належать до «операцій з товарами» й не підлягають митному оформленню.

Отже, у двох наведених прикладах вищеперелічені операції можуть здійснюватися тільки суб'єктами ЗЕД, тобто зареєстрованими виключно як особи, які «здійснюють операції з товарами». Це вказує на суперечливе, навіть недоцільне узагальнення всіх суб'єктів ЗЕД і зарахування їх до такої категорії осіб.

Висновки. На підставі проведеного на основі нормативно-правових актів дослідження пропонуємо внести зміни до Наказу Міністерства фінансів України «Про встановлення порядку обліку осіб, які здійснюють операції з товарами» від 30 травня 2012 р. № 634 щодо зміни поняття «особи, які здійснюють операції з товарами» на «суб'єкти, які мають намір провадити зовнішньоекономічну діяльність». Погоджуємось із тим, що використання поняття «особи, які здійснюють операції з товарами» у практичній діяльності не впливає на здійснення ними будь-яких видів ЗЕД. Водночас із метою інтеграції вітчизняного законодавства до умов міжнародних угод, набуття членства України в Європейському Союзі, окремі питання, зокрема досліджуване, щодо визначення суб'єктів ЗЕД усе ще потребують уточнень шляхом прийняття відповідних змін до чинного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № № 18, 19–20, 21–22. – Ст. 144. (з останніми змінами і доповненнями).
2. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959 // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 29. – Ст. 377. (з останніми змінами і доповненнями).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України : Закон України від 04 лютого 2005 р. № 2424-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2424-15>.
4. Беседіна Т.І. Проблема визначення сторін у договорі (контракті) поставки в зовнішньоекономічній діяльності / Т.І. Беседіна // Держава і право. – Вип. 47. – С. 383–388.
5. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
6. Про затвердження Порядку ведення обліку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в митних органах : Наказ Держмитслужби України від 31 травня 1996 р. № 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0292-96>.
7. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Держмиткому України від 31 травня 1996 р. № 237 : Наказ Держмитслужби України від 03 жовтня 2012 р. № 512 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0512342-12>.
8. Про встановлення порядку обліку осіб, які здійснюють операції з товарами : Наказ Міністерства фінансів України від 30 травня 2012 р. № 634 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1381-12>.

ШАПЕНКО Л. О.,

асистент кафедри теорії та історії держави і права
(Юридичний інститут
Національного авіаційного університету)

УДК 346.14:336:658:330(045)

СТРАХУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

У статті узагальнено основні наукові підходи до розуміння категорії «страхування» та проаналізовано їхній вплив на визначення дефініції «страхування». Особлива увага приділена дослідженню ознак страхування як самостійної області фінансово-правових відносин, що базуються на економічних принципах. На основі аналізу поняття «страхування» як економічної та юридичної категорії автором запропоновано власне визначення терміна «страхування інноваційно-інвестиційної діяльності». Також під час наукового пошуку з метою подальшого вдосконалення механізмів правового регулювання з'ясовано правову сутність страхування інноваційно-інвестиційної діяльності.

Ключові слова: страхування, страхування інноваційно-інвестиційної діяльності, страховий договір, страхові ризики, страховий захист.

В статье обобщены основные научные подходы к пониманию категории «страхование» и проанализировано их влияние на определение дефиниции «страхование». Особое внимание уделено исследованию признаков страхования как самостоятельной области финансово-правовых отношений, основанных на экономических принципах. На основании анализа понятия «страхование» как экономической и юридической категории автором предложено собственное определение термина «страхование инновационно-инвестиционной деятельности». Также в ходе научного поиска с целью дальнейшего совершенствования механизмов правового регулирования раскрыто правовую сущность страхования инновационно-инвестиционной деятельности.

Ключевые слова: страхование, страхование инновационно-инвестиционной деятельности, страховой договор, страховые риски, страховая защита.

